

POTT, Thomas: *Byzantine Liturgical Reform. A Study of Liturgical Change in the Byzantine Tradition*. Paul Meyendorff transl., Crestwood, New York : St. Vladimir's Seminary Press, 2010. ISBN 978-08-8141-343-4

Je známym faktom, že Druhý vatikánsky koncil výrazným spôsobom ovplyvnil vývin rímskej liturgie a liturgického života v latinskej cirkvi; tieto zmeny sa dajú nazvať liturgickou reformou, hoci množstvo teológov by sa s týmto tvrdením možno nestotožnilo. Reforma, ktorá sa vďaka univerzalistickej povahe latinskej cirkvi v relatívne krátkom čase rozšírila po celom svete, podnietila otázky aj v byzantskej cirkvi, či by podobná reforma nebola vhodná aj v rámci jej tradície. Skutočnosť, že byzantská cirkev je stále rozdelená na časť zjednotenú s latinskou cirkvou a na časť nezjednotenú, však neumožňuje vykonať analogickú reformu podobne direktívnym spôsobom a následne ju aplikovať po celom svete. Táto nevýhoda však so sebou nesie aj pozitívum – dáva možnosť hlbšie sa venovať výskumu liturgie ako takej a jej dejinám, kontextualizovať jednotlivé stupne vývinu a posúdiť vážnosť jednotlivých liturgických jednotiek. Medzi výsledky výskumu podobného typu patrí aj kniha Thomasa Potta, benediktínskeho mnícha, venujúca sa byzantskej liturgickej reforme. Táto kniha je autorovým doktorátom, ktorý bol napísaný a vydaný po francúzsky, neskôr bol preložený do angličtiny a vydaný v St. Vladimir's Seminary Press v New Yorku.

V prvej časti sa autor venuje reforme ako takej. Rozoberá jednotlivé faktory, na základe ktorých sa modifikácia nejakého procesu dá a môže nazývať reformou. Táto časť je dôležitá najmä terminologicky – pre korektné zadefinovanie jednotlivých termínov a procesov, čo je neodmysliteľnou súčasťou posudzovania liturgických zmien a ich presnej špecifikácie. Následne autor aplikuje tieto poznatky v liturgickom kontexte. Postupne pomenúva jednotlivé procesy a prvky byzantského liturgického formulára, čím vytvára podmienky pre ich presné zadefinovanie. Napokon sa podrobne venuje taxonómii jednotlivých prvkov a procesov.

V druhej časti autor prechádza z teoretickej roviny k viac praktickým záležitostiam a v histórii vyhľadáva paradigmy reformných procesov, ktoré zasahovali a zasahujú v procese modifikácie liturgických procesov a foriem. V hľadaní paradigiem nemôže vynechať pre byzantský obrad tak dôležitú reformu, ako nepochybne bola reforma s prírmením „studitská“. Studitská reforma bola pre byzantský obrad formatívna a jej stopy nachádzame v liturgiách dodnes. Zaujímavosťou tejto reformy je skutočnosť, že nevychádzala z obradu ako takého, ale prehodnocovala miesta liturgie v živote a náboženstve, pričom

zmeny, ktoré následne v liturgii nastali, boli len prirodzeným dôsledkom zmeny postavenia bohoslužobného života. Výraznú úlohu tu tiež hrajú dva typy vývinu: spontánny a nie spontánny. Zadefinovať tieto faktory je tou najdôležitejšou úlohou, ktorú musí vyriešiť každý, kto sa odváži siahnuť na liturgický formulár s cieľom zreformovať ho. Ako praktickú historickú paradigmu si tu autor berie formáciu byzantského paschálneho tridua; jeho voľba je logická, keďže tieto dôležité sviatky, sláviace sa len raz ročne, si uchovali najarchaickejšie prvky, a preto sú vhodným príkladom expozície jednotlivých vrstiev historického vývinu. Následne sa autor sústreďí na obrad *Prothesis* (príprava obetných darov), kde analyzuje jednotlivé prvky a definuje ich v súlade so svojimi zisteniami.

Pre Slovensko je obzvlášť zaujímavá záverečná časť publikácie, v ktorej sa autor venuje reformám slovanskej liturgickej periférie, do kategórie ktorej spadá aj oblasť bývalej mukačevskej eparchie (Slovensko, Podkarpatská Rus, Maďarsko, Chorvátsko, Rumunsko – Transylvánia). Autor sa tu podrobne venuje najdôležitejším reformám 17. storočia, ktoré sú spojené s menami ako Peter Mohyla, či moskovský patriarcha Nikon. Otázky, ktoré autor načal v tejto časti, sú otázkami, ktorými sa koncom 19. a začiatkom 20. storočia zaoberali aj editori byzantsko-slovanských liturgických kníh vydaných v Ríme (*recensio ruthena*). Vzhľadom na skutočnosť, tieto bohoslužobné knihy nereflektujú každú partikularitu lokálnych obyčají v jednotlivých cirkvách, ale sú implikáciou ukrajinského variantu bohoslužby, začínajú sa ozývať hlasy po prehodnotení takto zjednocujúcej praxe, pretože ide o trvalo neudržateľný proces. K tomuto procesu môže kniha Thomasa Potta výrazne napomôcť nielen ako zdroj informácií, ale tiež ako akýsi manuál, príručka, ktorá odporúča a varuje, aby sa súčasní korektori vyhli chybám a nedostatkom, ktorým sa nevyhli ich predchodcovia.

Thomas Pott, mních, kňaz a vedec, ktorý o liturgii nielen píše, ale ju aj každodenne žije, je v oblasti byzantskej liturgie plne erudovanou a profilovanou osobnosťou, čo dodáva tejto knihe patričnú váhu. Okrem toho je kniha napísaná štýlom zrozumiteľným nielen odborníkovi, ale aj záujemcovi, ktorý nedisponuje všetkými potrebnými informáciami. Aj preto možno túto knihu odporúčať čo najväčšiemu počtu čitateľov, ktorí majú záujem dozvedieť sa niečo nielen z histórie liturgie, resp. bohoslužby ako takej, ale tiež z dynamiky, akou byzantská liturgia žije, formuje a vyvíja sa už od počiatkov svojej existencie.

doc. PaedDr. ThDr. Šimon Marinčák, PhD.
Centrum spirituality Východ-Západ Michala Lacka
Komenského 14
04001 Košice
simon.marincak@truni.sk